

श्री रामसमर्थ

श्री समर्थ वाग्देवता मंदिर, धुळे

रामवाडी, धुळे, ४२४००९ दूरध्वनी क्र. ०२५६२ २३६२८७

रामकथा ब्रह्माण्ड भेदुनि पैलाड न्यावी

प्रा. दे. दि. डोंगरे
कार्याध्यक्ष
९८९०२४६७९९

शरद कुबेर
अध्यक्ष
९८९०५२३६९०

एक दिवसीय ज्ञानसत्राचे मंगलमय वातावरणात उद्घाटन

माननीय कुलगुरु डॉ. दीपकजी टिळक आणि प. पू. श्रीकांतानंद यांच्या उपस्थितीत ज्ञानसत्रास सुरुवात

श्री समर्थ हृदय शंकर श्रीकृष्ण तथा नानासाहेब देव यांच्या १४२ व्या जन्मदिनानिमित्त पुणे येथे एक ज्ञानसत्र आयोजित केले गेले. श्री समर्थ रामदास स्वामींच्या हस्ताक्षरातील वाल्मीकी रामायणाचा अभ्यास गेली काही वर्षे धुळे येथील श्री समर्थ वाग्देवता मंदिरात चालू आहे. पुणे विद्यापीठातील संस्कृत प्रगतअध्ययन केन्द्र आणि श्री समर्थ वाग्देवता मंदिर यांच्या संयुक्त विद्यमाने हे ज्ञानसत्र आयोजित केले होते.

टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठाचे मा.कुलगुरु डॉ.दीपकजी टिळक हे अध्यक्षस्थानी होते.परमपूज्य श्रीकांतानंद,रामकृष्ण मठाचे प्रमुख स्वामी, हे प्रमुख अतिथी होते.

संस्कृत प्रगत अध्ययन केन्द्राचे संचालक ,प्रा. डॉ.मुळे यांनी प्रास्ताविक केले. त्यावेळी रामायणाचे सार्वकालिक महत्व, वाल्मीकी रामायणाच्या अभ्यासाची व्याप्ती आणि समर्थांच्या हस्तलिखिताचे अशा अभ्यासाच्या दृष्टिकोनातून अवलोकन, या संबधी अभ्यासपूर्ण विवेचन केले.

श्री समर्थ वाग्देवता मंदिराचे विश्वस्त,श्री. रमण चितळे यांनी समर्थ हृदय देवांचे पुण्याशी,लोकमान्यांशी आणि इतिहासाचार्य राजवाडे यांच्याशी असलेले ऋणानुबंध उलगडून दाखविले. मंदिराचे अध्यक्ष, समर्थ भक्त शरद कुबेर, यांनी ही वाल्मीकी रामायणाची प्रत, देवांना कशी प्राप्त झाली,या प्रतीचे अभ्यासाच्या दृष्टीने काय वैशिष्ट्य आहे, आजपर्यंत झालेला अभ्यास कोठेपर्यंत आला आहे,प्रगती कशी चालू आहे,याचे प्रतिपादन केले.

मा.डा. दीपकजी टिळक यांनी या संशोधन प्रकल्पाबद्दल कौतुक केले.जे संस्कृतला अनभिज्ञ आहेत अशांसाठी,श्रीसमर्थांच्या रामायणाचे मराठी आणि आंग्ल भाषेतही भावानुवादही व्हावा, अशी आग्रहाची सूचना केली.

मा.श्रीकांतानंदजी,यांनी श्रीसमर्थांच्या कार्याचा आणि साहित्याचा गौरवपूर्ण उल्लेख केला. स्वामी विवेकानंदाच्या रामकथेतील सौंदर्य उलगडून दाखविले.श्री समर्थ आणि स्वामी विवेकानंद या थोर राष्ट्रपुरुषांचा आदर्श हे आपल्या भारतभूमीचे वैभव आहे हे त्यांनी समर्पक शब्दांत सांगितले.

सज्जनगड येथील अधिकारी स्वामी आणि समर्थ वंशज,भूषण स्वामी, यांनी मान्यवरांना समर्थ प्रसाद, शाल, श्रीफल देउन ,त्यांचा गौरव केला. संयोजकांनी श्रीसमर्थांच्या वाल्मीकिरामायणाच्या पुण्यातील अभ्यासकांचा आणि मंचावरील श्रेष्ठांचा उचित सन्मान केला.

या उदघाटन कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन कु.कावेरी जाधव यांनी केले. आभार श्री समर्थ वाग्देवता मंदिराचे उपाध्यक्ष प्रा. डोंगरे यांनी मानले. “रघुवीरदासा कल्याण व्हावे” या प्रार्थनेने या सत्राची सांगता झाली.

ज्ञानसत्र पहिले

या सत्राचे संचालन, अध्यक्ष डॉ.गणेश थिटे आणि निवेदक डॉ.अनघा जोशी यांनी केले. या ज्ञानसत्रात एकूण ७ शोधनिबंधांचे दृक्श्राव्य साधनाद्वारे सादरीकरण झाले.

वाल्मीकिरामायणात काळाच्या ओघात अनेक कथाभाग सामावले गेले. त्याचा प्रक्षिप्त म्हणून त्याग करता येत नाही, इतके हे कथाभाग मूळ रामायणाने अंगिकारले आहेत, त्याचा ऊहापोह आपल्या शोधनिबंधात डा.जयश्री साठे यांनी केला.

सातारा येथील डॉ. ऊर्मिला अराणके यांनी अत्यंत सूक्ष्म अभ्यासलेली श्रीसमर्थांच्या लेखनशैलीची वैशिष्ट्ये अनेक उदाहरणांसह सादर केली. त्यातून या हस्तलिखिताच्या अभ्यासाची एक नवीन दृष्टी लक्षात आली.

सांगलीचे डॉ. नीलेश जोशी यांनी अन्य चिकित्सक वाल्मीकी रामायणांच्या अभ्यासाच्या तुलनेत समर्थांच्या प्रतीतील ठळक फरक, व्याकरणशास्त्रदृष्टिकोनातून आणि सांख्यिकी विश्लेषणातून विशद केले. त्यामुळे या वाल्मीकी रामायणाचा सखोल व संपूर्ण अभ्यास झाल्यावर जगभरातील वाल्मीकी रामायणाच्या अभ्यासकांना, ही प्रत विशेष आनंद देणारी ठरेल, असे त्यांनी आग्रही प्रतिपादन केले.

समर्थवंशज भूषण स्वामी यांनी आपल्या शोधनिबंधात श्रीसमर्थ आणि त्यांची श्रीरामभक्ती याचे विवेचन श्रीसमर्थांच्या वाल्मीकिरामायणाच्या आधारे केले. सज्जनगडावरील समर्थभक्त योगेशबुवा रामदासी यांनी समर्थकालीन आणि तत्पश्चात् रचल्या गेलेल्या रामकथांचा आढावा घेऊन संप्रदायामधील रामकथेचे महत्व आपल्या निबंधात मांडले.

डा. जयंती त्रिपाठी यांनी आपल्या इंग्रजी शोधनिबंधात – सहसा प्रचलीत नसलेल्या – दाक्षिणात्य श्रीरामचरितमची सुरेख समिक्षा सादर केली. हा एक नवा विषय होता.

रामायण हा अनेक अंगाने अभ्यासला जाणारा ग्रंथ आहे. तरीहि धर्मसंकल्पनेचा विचार त्यात प्राधान्याने आहे. हा धर्मविचारही विविधांगी आहे. त्यातही स्त्रियांच्या पातिव्रत्यादि धर्माचा संक्षेपाने पण साधार विचार डा अनघा जोशी यांनी मांडला.

या ज्ञानसत्राचा उचित आढावा डा गणेश थिटे यांनी घेतला. अभ्यासकांचे आणि संयोजकांचे त्यांनी आभार मानले. संयोजकांच्या वतीने डा. थिटे आणि डा.अनघा जोशी यांचा सन्मान स.भ. कुबेर यांनी केला.

ज्ञानसत्र दुसरे

दुसऱ्या सत्रात एकूण ६ शोधनिबंध वाचले गेले. या सत्राचे अध्यक्ष डा. बी. के. दलाई, आणि निवेदक डा.दिवाकर मोहंती हे होते.

डा,निर्मला कुलकर्णी यांच्या शोधनिबंधात रामायणाच्या विविध चिकित्सक आवृत्त्यांमध्ये पाठनिश्चिती करताना शास्त्रीय दृष्टिकोनातून कोणते निकष लावले गेले याबद्दल सविस्तर प्रतिपादन होते. हा विषय सध्या चालू असलेल्या श्रीसमर्थांच्या वाल्मीकिरामायणाच्या अभ्यासास अतिशय पोषक व पूरक आहे.

डा.श्रीनंद बापट यांनी बुल्के या मूलतः विदेशीय पण रामायणाच्या अभ्यासाने भारतीय झालेल्या रामायण संशोधकांची माहिती संगणकाच्या सहाय्याने सादर केली.

सध्या सर्वांच्या डोळ्यासमोर असलेली बडोदा रामायणाची चिकित्सक आवृत्ती तयार करण्यासाठी विविधस्तरावर कसे प्रयत्न केले गेले याची साद्यन्त माहिती डा.भाग्यश्री भागवत यांनी आपल्या निबंधाद्वारे सांगितली.

वाल्मीकिरामायण जरी मूळ आधार असला तरी रामकथा ही अनेक संस्कारातून लोकमान्य झाली आहे, अशा अनेकांगी रामायणांचा सर्वस्पर्शी परिचय डा.अंजली पर्वते यांनी आपल्या शोधनिबंधाद्वारे करून दिला.

प्रभु रामचंद्रांची व्यक्तिरेखा रामायणात अतिशय उत्तुंग अशीच आहे, तथापि अध्यात्मरामायणात शोकविषादादि मानवी भावनांतून बाहेर पडण्यासाठी बालवयातील रामावर वसिष्ठांनी केलेले ज्ञानसंस्कार फार मोलाचे आहेत. या विषयाला डा. शैलजा कात्रे यांनी यथायोग्य न्याय त्यांच्या निबंधात दिला.

कु.कावेरी जाधव यांनी वाल्मीकिरामायण काव्यातील सौंदर्य स्थळांचे केलेले मनोरम वर्णन प्रमोदित करणारे होते.किंबहुना ज्ञानसत्राची सांगता अशा रसपूर्ण विषयाने व्हावी हा योगायोगच म्हणावा.

या दुसऱ्या ज्ञानसत्राचे अध्यक्ष डा.दलाई आणि निवेदक डा.मोहंती यांचा सन्मान डा.मुळे यांनी केला. दिवसभर चाललेल्या या कार्यक्रमाच्या यशस्वितेसाठी कार्यमग्न राहिलेल्या सर्वांचा ऋणनिर्देश प्रा.डोंगरे यांनी केला. श्रीसमर्थांच्या “ कल्याण करी देवराया ” या प्रार्थनेचे सूर रेंगाळत असताना कार्यक्रमाची सांगता झाली.